વીર સંવત ૨૪૯૨, ચૈત્ર સુદ ૧૧, શુક્રવાર
તા. ૩૧-૦૩-૧૯૬૬
ગાથા–૧૮ થી ૧૯ પ્રવચન નં. ૧૬

આ 'ઇષ્ટોપદેશ' છે એની ૧૮મી ગાથા ચાલે છે. અહીં સર્વજ્ઞ ભગવાન તીર્થંકર પરમાત્માએ શરીર ને આત્મા જુદા કહ્યા છે અને છે. અહીં કહે છે કે, આ શરીર જ તારી ચીજ નથી તો એનાથી તને કંઈ લાભ થાય એવું છે નહિ. ધર્મનો લાભ તો અંદર આત્માના પવિત્ર સ્વભાવની દૃષ્ટિ કરવાથી ધર્મલાભ થાય છે. શરીરથી કાંઈ થતું નથી. આ શરીર જ પરદ્રવ્ય છે. આ તો અજીવ, માટી, ધૂળ, પુદ્ગલ છે. એની વાત જરી એની રુચિ છોડાવવા આ વાત કરે છે. ભાઈ! શરીરની રુચિ છોડ. એ અજીવતત્ત્વ છે, પુદ્ગલ છે, રૂપી છે, માટી ને આ ચામડીથી વીંટાયેલું માંસ-હાડકાનું એક પૂતળું છે. એ કાંઈ તારી ચીજ નથી અને તું એ ચીજની રુચિ કરે છો તો તારા ચૈતન્યની રુચિ ટળે છે. સમજાણું કાંઈ? જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ...

મુમુક્ષુ :– બેયની સાથે થઈ શકે?

ઉત્તર :– બેયની સાથે થઈ શકે જ નહિ. ઇ માટે તો અહીં વાત કરે છે. આત્મા જ્ઞાનાનંદ સિદ્ધસ્વરૂપ પરમાત્મા જેવા અરિહંત થયા એવું જ આ આત્માનું અંતર સ્વરૂપ છે. જ્ઞાન ને આનંદથી ભરેલો આત્મા પદાર્થ છે. એની રુચિ છોડી અને આ શરીરની રુચિ તું કરે છો તો શરીર તો અપવિત્ર ને તું તો પવિત્રનો ધામ! બેનો મેળ શી રીતે થાય છે તને? એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? તું તો જ્ઞાનાનંદ, કેવળજ્ઞાન આદિ અનંત આનંદની ગાંસડી આત્મા છો. પ્રભુ પરમાત્મા કેવળીએ આત્મા તો શુદ્ધ આનંદકંદ પવિત્ર ધામ જોયો છે. એની સાથે આ અપવિત્રની તને પ્રીતિ કેમ છે? સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :– ભેગું છે ને એટલે...

ઉત્તર :– ભેગું બિલકુલ નથી, ઇ જ કહે છે અહીં. મગ ને ખીચડો, એમાં પણ મગની દાળ ને ચોખા બે જુદે-જુદા છે.

મુમુક્ષુ :– રાંધવા ટાણે એક થઈ જાય છે.

ઉત્તર :– એક કોઈ દિ' થતા જ નથી. મગના રજકણો જુદા ને ચોખાના જુદા. જડ માટી છે પ્રત્યક્ષ, એ માટે તો અહીં વાત કરે છે, કે ભાઈ! તારે હિત કરવું હોય તો આ શરીર જડ છે, માટી છે, અજીવ છે, મૂર્ત છે એની રુચિ છોડ, કે આ મને લાભદાયક છે ને મને હિતકર છે, એ રુચિ છોડ. સમજાણું કાંઈ? આત્મા આનંદસ્વરૂપ જ્ઞાનાનંદ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવે આત્મા પવિત્ર જોયો છે. એ પવિત્ર તું જ છો. એની અંતર રુચિ કર

તો તને શાંતિ અને ધર્મ થાય. આની રુચિ કરે શું (થાય)? એ કહે છે, જુઓ!

અર્થ :– 'જિસકે સમ્બંધકો પાકર...' જિસકે સંબંધકો પાકર એટલે આ શરીરના સંબંધને પામીને આત્માને. **'જીસકે સાથ ભિડકર...'** જે શરીરની સાથે કોઈ પણ બહારની ચીજ જોડી દ્યો તો **'પવિત્ર ભી પદાર્થ અપવિત્ર હો જાતે હૈં,..'** આત્મા સાથે રહેલું શરીર, એ શરીરની સાથે કોઈ પણ ચીજનો સંબંધ કરો તો એને અપવિત્ર બનાવશે એવું આ શરીર છે. દાળ-ભાત, શાક, આ મેસુબ, લાડવા નાખો અહીંથી, આમ થૂંક ધૂળ બનાવશે, છ કલાકે વિષ્ટા બનાવશે, ઇ આ શરીર છે.

મુમુક્ષુ :– આત્મા તો અનાદિનો સાથે છે.

ઉત્તર :– અનાદિનો સાથે કેદિ' હતો? આ શરીર જુદું છે, આ પણ જુદું છે. એ પહેલા બીજું શરીર હતું, ત્રીજું હતું. એની સાથે કેદિ' (હતો)? જુદે-જુદા શરીર છે. આ તો જુદે-જુદા (છે). અનંતવાર મળ્યા. આત્મા તો ઇ નો ઇ છે ને આ જુદા-જુદા છે. સમજાણું કાંઈ?

કહે છે, જેનો સંબંધ પામીને એટલે શું? આ શરીરનો સંબંધ પામીને. **'જિસકે સાથ ભિડકર...'** જેની સાથે જોડવાથી **'પવિત્ર ભી પદાર્થ અપવિત્ર હો જાતે હૈં,...'** કહો! દાળ, ભાત, શાક, મેસુબ, લુગડા, કપડા સારામાં સારા ઊંચા હોય, પાંચસો-પાંચસોના કપડા, હજાર-હજારના કરે છે ને? અત્યારે જુઓને! કેવા મોટા થાય છે. શું કાંઈક ૫૫-૫૨ રૂપિયાનો વાર. સેલાલીન. આપણને નામ પણ આવડે નહિ. આ બધા છોકરાઓ બહુ કરે છે. એક જણો કહેતો હતો, ત્રણસો રૂપિયાનું કપડું છે. એક શું કહેવાય તમારું? હેઠલું પાટલુન ને ઉપરનું ઇ. કેટલાનું? કે ત્રણસો રૂપિયાનું, ત્રણસો રૂપિયાનું. દરજીના કેટલા? પાંત્રીસ રૂપિયાની સીલાઈ. બાપ પાસે પૈસા પડ્યા છે, શું કરીએ ત્યારે? મફતમાં વાપરીએ તો ખરા કે નહિ. આહા..! ત્રણસો રૂપિયા. ત્રણસો રૂપિયામાં તો પહેલા બાંધી દેતા. બિચારા વિધવા બાઈને દોઢ રૂપિયો, બે રૂપિયો થાય, વ્યાજે, કોટમાં. આ તો એ ત્રણસો રૂપિયાના લુગડા. એક એક જ લુગડું, હોં! ફક્ત એક જોડ–એક હેઠલું ને એક ઉપલું.

મુમુક્ષુ :– સુખ વધ્યું ને!

ઉત્તર :– ધૂળમાં પણ (સુખ) વધ્યું નથી, કહે છે. દુઃખી છો મફતનો. એવા કપડા પણ શરીરના સંબંધે આમ દુર્ગંધ મારે, દુર્ગંધ મારે. સમજાણું કાંઈ? મેસુબ આમાં નાખ, મોસંબીના પાણી નાખ, મેલા પેશાબ વિષ્ટા થાય. આ વિષ્ટા ઉપજવાનો સંચો છે. ઇ કહે છે, જુઓને! બાપુ! રુચિ છોડ, રુચિ. આ અજીવ છે, જડ છે, ભાઈ! આ માટી છે તું નહિ, તારું નહિ, તારામાં નહિ અને તું એમાં નહિ. બન્ને ચીજ જુદી છે, ભાઈ! એ માટે આ વાત કરે છે. સમજાણું કાંઈ? **'પવિત્ર ભી પદાર્થ અપવિત્ર હો જાતે હૈં,...'**

'વહ શરીર હંમેશા અપાયોં,...' અંદર નુકશાનકારક છે, કહે છે. છે ને અપાય? ગમે એવી ચીજ નાખો, એને અડાડો તરત ગંધ મારશે, ગંધ મારે લ્યો! દુર્ગંધ, દુર્ગંધ. એને તું

ભોગના સાધન માની અને મિથ્યાદષ્ટિપણે શરીર માનીને એમાં ભોગમાં રસ લે છો, બાપુ! તારા આત્માની હિંસા થાય છે. સમજાણું કાંઈ? મિથ્યાત્વભાવથી શરીર મારું એમ માની, જે શરીર જડનું છે. ઇ મારું માનીને એના ભોગની વાસનામાં પ્રેમ કરો છો, ભાઈ! ઇ રુચિ કરવી મિથ્યાત્વભાવ છે. એમાં ભોગમાં સુખ નથી, આત્મામાં સુખ છે. આત્મામાં સુખ છે એની રુચિ કર. આના ભોગમાં સુખ નથી, એ તો દુઃખનું કારણ છે. જુઓ!

'શરીર હંમેશા અપાયોં,...' અનર્થનું કારણ છે, **'ઉપદ્રવોં,...'** ઉપદ્રવનું કારણ છે. શરીર ઘડીકમાં આમ થયું, ફલાણું થયું. 'મોહનભાઈ'! કેમ 'જેચંદભાઈ'? ઇ સાચી વાત આર્તધ્યાનને લઈને. એ નહિ પણ શરીર એવું કહે છે કે, આત્માના હિતથી ઊંધી ચીજ છે આ, એમ કહે છે. માટે એની રુચિ છોડવી એમ કહે છે. આ શું કરવા કહે છે? આ જડ છે. ભગવાન પરમાત્મા કહે છે કે, ભાઈ! આ જડ માટી છે અને તું તો આત્મા છો. બે ચીજ ઉગમણી-આથમણો ફેર તદ્દન જુદી જાત છે. એની રુચિ કરીને આત્માની રુચિ ટળી જાય છે.

આત્મા આનંદમૂર્તિ! સર્વજ્ઞ ભગવાને આત્મા વીતરાગની મૂર્તિ આત્મા જોયો છે. તારી દશામાં વિકાર થાય એ તો ક્ષણિક ઉપાધિ છે. અંતર સ્વભાવ તો વીતરાગ (છે). ભાઈ! એમાં નજર કરવી જોઈએ, એ આત્માનો પોતાનો સમીપભાવ કરવો જોઈએ. એવી રુચિ છોડીને આ શરીર માટી, હાડકા ને ચામડા માથે લપેટ, એને મારું માનીને તું દુઃખી થઈ રહ્યો છો. એ અનર્થનું કારણ છે. રુચિ–રુચિ છોડવાની વાત કરે છે, હોં! એકત્વબુદ્ધિ છોડ, એમ કહે છે. જડ અને ચૈતન્યની એકત્વબુદ્ધિ છોડ. સમજાણું કાંઈ?

'ઉપદ્રવોં,....' ક્ષણે ક્ષણે કંઈક (થાય). આ થયું, ધૂળ થયું ને ફલાણું થયું. ચોવીસ કલાકની માંડી હોય. આંખમાં આમ થાય છે. જડ રજકણ અનંતા પરમાણુનો પિંડ માટી છે. કાયા તો અજીવ છે ને તું તો જીવ છો, તું અરૂપી છો, આ રૂપી છે, આ મૂર્ત છે, તું અમૂર્ત છે, તું આનંદ છે, આ ઉપદ્રવનું ઘર છે. ભેદજ્ઞાન કરાવે છે. આહાહા..! ઉપદ્રવનું ઘર છે.

'ઝંઝટોં,...' એક વ્યાધિ મટાડે ત્યાં બીજી, બીજી મટે ત્યાં ત્રીજી. ચાલ્યા જ કરે ઉપાધિઓ. અને શરીરના જે રાગીઓ હોય, સરખા સાફ-સુફ કરીને રહેતા હોય ને આમ નાહિ-ધોઈને સરખા (રહેતા હોય) એને તો ઘડીકમાં કાંઈક ઉં..હું... થઈ ગયું, માટી ચોંટી તો ફલાણું થઈ ગયું, ઢીકણું થઈ ગયું. હેરાન-હેરાન બિચારા. 'પોપટભાઈ'! સાફસૂફ, આમ રૂપિયા રૂપિયાના સાબુ. પહેલા બાર આને આવતા અમારા વખતમાં સારા સારા. હવે મોટા હશે, શી ખબર પડે? પહેલા સારામાં સારા બાર આનાના સાબુ (આવતા). ત્રણ સાબુની પેટી સવા બે રૂપિયાની આવતી. ન્યાં દુકાન ધંધો હતો ને! ત્યાં 'પાલેજ'માં. સમજાણું કાંઈ? અત્યારે તો મોટું આવતું હશે. હોળી પણ ન્યાં એનાથી શું? કહે છે, આ શરીર તો માટી (છે). કેટલું સાફ કરીશ? ઉઠીને ધોયે કાદવ નીકળશે. આને સાફ કરીને સારું (રાખું)... આહા..!

રૂપાળું (રાખે). આ તો ધૂળ, માંસનો લોચો છે. અહીં રુચિ છોડાવે છે, હોં! એ તું નહિ, તારી ચીજ જુદી છે, ભાઈ! આત્મા છો, ભાઈ! તું આત્મા છોને! વીતરાગ કહે છે કે, અમારી નાતનો ને અમારી જાતનો તું આત્મા છો. સમજાણું કાંઈ? એવા આત્માની તને રુચિ થતી નથી અને આ ઉપદ્રવકારી, ઝંઝટકારી આવા શરીરનો તને પ્રેમ! શું બોલ્યા કોઈ? શું કીધું?

મુમુક્ષુ :– વીતરાગની જાતનો તું છો એમ કીધું.

ઉત્તર :– વીતરાગની જાતનો છે ઇ. કોની જાતનો છે? 'સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ' સાંભળ્યું નથી?

મુમુક્ષુ :– વાણિયાની જાતનો નહિ?

ઉત્તર :– વાણિયો કેવો વાણીયો હતો? અહીં વાણીયો કેવો ને ઢેઢ કેવો? એ તો આત્મા વીતરાગની નાતનો છે. 'સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ' સાંભળ્યું નથી? માથે લખ્યું છે, જુઓ! તમારી પાછળ. ('જે સમજે તે થાય') એ શબ્દો મોઢે કરી રાખ્યા છે. કીધું હતું કાલે 'પ્રકાશ'ને, અહીં રહે, અહીં બરાબર સરખાઈને ઠપકો સાંભળવાનો. નહિતર સરખું નહિ રહે. એ.. 'મોહનભાઈ'! ન્યાં પછી રાડું પાડશે, ક્યાંય 'મુંબઈ' લઈ જશો પંદર દિ'. આમથી આમ હેરાન કરી નાખશે બધાને. આ શરીર જ માટી, ધૂળ છે. કહે છે કે, રુચિ છોડ એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :– ...

ઉત્તર :– ત્યાં ગરી ગયો છે. કર્યો કોણે પણ? એણે જીવે કર્યો છે. ઇ તો અહીં કહે છે. ક્યાંથી ક્યાં ગરે? અદ્ધરથી ગરે છે? ભગવાન કહે છે કે, તેં તારા આત્માનો પ્રેમ છોડીને શરીરની રુચિ તેં કરી છે, કરે કોણ? કર્મ-બર્મ કરાવે છે? ઈશ્વર છે કોઈ? ઈશ્વર-બીશ્વર કોઈ કર્તા-ફર્તા છે નહિ.

મુમુક્ષુ :–

ઉત્તર :– એ ક્ષણે ક્ષણે કરે નવા જન્મનો. નવો નવો વિકાર કરે ને રુચિ કરે–આ મારું. આ ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો પિંડ છે એની રુચિ ભૂલી જાય છે. રુચિ કરતો નથી, શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ કરતો નથી. મારામાં આનંદ છે, શાંતિ છે એ વિશ્વાસ કરતો નથી. ધૂળમાં આનંદ છે ને આમાં ઇ મિથ્યાદૃષ્ટિનો વિશ્વાસ શરીરમાં ગરી ગયો છે, એમ કહે છે અહીં. સમજાણું કાંઈ?

ગૃહસ્થાશ્રમમાં તીર્થંકરો આદિ હતાં પણ શરીર પ્રત્યે એની રુચિ નહોતી. નહિ, આ અમે નહિ, આ અમે નહિ, હોં! અમારો આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે. શ્રેણીક રાજા સંસારમાં હતાં કે નહિ? શ્રેણીકરાજા. ભગવાનના વખતમાં ક્ષાયિક સમકિત પામ્યા, તીર્થંકર ગોત્ર બાંધ્યું. પહેલી નરકમાં છે, ન્યાંથી નીકળીને આવતી ચોવીસીમાં તીર્થંકર થશે. ભાન હતું અંદર– આ નહિ, શરીર નહિ, આ રાજ નહિ, બાયડી-કુટુંબ નહિ, અમે તો આત્મા છીએ. અમારો આત્મા આનંદમૂર્તિ છે. સમજાણું કાંઈ?

એવું સમ્યગ્દર્શન કરાવવા માટે આ વાત કરે છે. આહાહા..! તારો આત્મા... ભાઈ! બપોરે ચાલતું નથી? શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છો ને પ્રભુ! આહાહા..! તારામાં તો સુખના પૂર પડ્યા છે ને નાથ! અતીન્દ્રિય આનંદનો પૂર તું છો, ભગવાન પરમાત્મા કહે છે. અંદરમાં આત્માના શાંતિના રસમાં ચૈતન્યના પૂર પડ્યા છે એની તને રુચિ નથી, એનો તને વિશ્વાસ નથી, એનો તને ભરોસો નથી અને આ જડ, માટીના ભરોસે તું જડને ભરોસે ભૂલ્યો જાય છે. આવે છે ને? શેઠિયા કહે છે ને? શેઠિયાનું ગાયન નથી? જડને ભરોસે ભૂલ્યો જાય છે ચેતન ભોળા. અરે..! ચેતન ભોળા મૂર્ખ! આ જડને ભરોસે તારું જીવન જાય છે, ભાઈ! તારા ચૈતન્ય જીવન અંદર જુદા છે. સમજાણું કાંઈ?

અહીં તો એમ કહે છે કે, ભાઈ! તારો આત્મા અંદર પૂર્ણાનંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે અને આ દેહ છે માટી, હાડકા, ચામડાનો પિંડ છે. સમજાણું કાંઈ? તું અંદર આત્મા છો, એમાં તો જ્ઞાન ને આનંદ ભરેલો છે.

મુમુક્ષુ :– ક્યાં સંતાય ગયો હશે?

ઉત્તર :– આ શરીરના પ્રેમમાં રાડ પાડે છે ને માટે સંતાય ગયો છે ઇ. શરીરની રુચિ આખી રાત ને દિ' ચોવીસ કલાક. આ શરીરને કાંઈક થાય તો મને થયું, શરીર ને સારું થાય તો મને સારું થયું. ધૂળમાં એ તો માટી છે, હાડકા છે. ઇ કાંઈક રૂપાળું તો હું રૂપાળો, ઇ કાળુ તો હું કાળો, રોગ તો હું રોગી. મૂઢ છો? શરીરની અવસ્થા જડની એમાં તને ક્યાંથી આવ્યું ઇ? તું તો જુદી ચીજ છો. એ... 'પોપટભાઈ'!

ભગવાન પરમાત્મા વીતરાગદેવ કહે છે કે, ભાઈ! આ શરીરમાં તું રુચિ કરીને પડ્યો છો એ તો માંસ ને હાડકા ને ચામડા છે. માથે આ ચામડું વીંટેલું દેખાય છે. એક વાળ જેટલી શેરડીની છોળ જેટલી છોલીને ઉભું રાખે તો માંખીઓ ગણગણે માથે. એવા ચામડા ને હાડકા એ જડ તત્ત્વ છે, પ્રભુ! તારું તત્ત્વ તો અંદર અરૂપી જ્ઞાનઘન આત્મા છે. આત્મા તો અરૂપી અનંત આનંદનો કંદ છે. એની રુચિ છોડીને આ માટી, હાડકાની રુચિ કરે છો, મૂઢ છો? એમ કહે છે અહીં. આહાહા..! આ તો મૂળમાં ઘા નાખે છે. સમજાણું કાંઈ? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ દિવ્યધ્વનિમાં સો ઇન્દ્રોની ઉપસ્થિતિમાં સમવસરણમાં ભગવાનની વાણી કહેતી, ઇન્દ્રોને વાણી એમ કહેતી. ઇન્દ્રો તો સમકિતી છે, જ્ઞાની છે. આ તો અજ્ઞાનીને કહે છે, બાપા! આ હાડકા ને ચામડાના લોચા એ તારા? અંદર કોઈ ચીજ નથી તારી?

'વિઘ્નોં,...' આ શરીર તો વિઘ્નોનું ઘર છે. એ વિઘનનું ઘર. ઘડીક ઘડીકમાં રોગ આવે, ઘડીકમાં .. રહી જાય, પક્ષઘાત થઈ જાય, પગ રહી જાય, ખાલી ચડી જાય, આ ધૂળ થઈ જાય, શૂળ ચડે. આ માટી છે, બાપા! આમાં તને વિઘ્નમાં તને રુચિ કેમ થાય છે? એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? **'એવં વિનાશોં કર સહિત હૈ,...'** ઘડીકમાં ફૂ થઈ જાય આ... આ... આ... આ... શું થયું? ભાઈ! ડૉક્ટર ઉભો હતો ને નાડ જોવા આમ જાલીને?

ચાલ્યો ગયો. નાડ હાથ આવતી નથી, ગયા લાગે છે. મરીને ગયા હેઠે. બીજું શું? રાગના આવા પ્રેમ, ધૂળના માટીના પ્રેમ, એને ચૈતન્ય માટીનો પ્રેમ નથી. આનંદકંદ શુદ્ધ ચૈતન્ય સહજાત્મ સ્વરૂપ, એની જેને સમ્યક્ રુચિ નથી એને આવી રુચિના ફળમાં તો નરકમાં ને ચાર ગતિમાં રખડે છે, કહે છે. કહો, સમજાણું આમાં? અહીં તો પહેલો શરીર ઉપર જ ઘા માર્યો છે પછી કહેશે લક્ષ્મી-બક્ષ્મીની વાતો, હોં!

'અતઃ ઉસકો ભોગોપભોગોંકો ચાહના વ્યર્થ હૈ!' આવા શરીરનો ઉપભોગ કરું, ભોગ લઉં, ઉપભોગ કરું વારંવાર એ તો વ્યર્થ છે. ધૂળમાં માટીમાં તને શું છે? ભાઈ! સમજાણું કાંઈ? આઠ વર્ષની દીકરી હોય, સમ્યગ્દર્શન પામે તો એને આત્મામાં આનંદ ભાસે. ભલે ઇ લગન કરે પણ એને ક્યાંય આનંદ ભાસે નહિ. ક્યાંય આનંદ નથી, મારો આનંદ મારી પાસે છે. ઇ પતિ ને પત્ની ભલે રહે ભેગા, અંદરમાં ઉદાસ (છે). અમારી ચીજ તો અહીં છે, હોં! સમજાણું કાંઈ?

'સીતાજી' 'રામચંદ્રજી' જેવા જુઓ! આમ જુઓ તો પતિ-પત્ની દેખાય. અંદરમાં આત્મા અમારો આનંદ તો અમારી પાસે છે, હોં! આ પતિથી અમને આનંદ છે એ ત્રણકાળમાં નથી એમ માને છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? અને પતિ, પત્નીથી આનંદ છે એમ માને નહિ. ધર્મી જેની આત્મદૃષ્ટિ થઈ છે, આત્મજ્ઞાન જેને પ્રગટ્યા, અમે તો આત્મા છીએ. 'સિદ્ધ સમાન પદ મેરો'. સિદ્ધસ્વરૂપ પરમાત્મા જેમ શરીર રહિત સિદ્ધ થયા, એવો જ આ આત્મા અંદર છે. આ વિકારથી અંદર ઢંકાય ગયેલો માને છે. વસ્તુ ભગવાન પરમાનંદમૂર્તિ છે. એના જેને પ્રેમ જાગ્યા એને હાડકાના પ્રેમ અંદર ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેતા પણ રહેતા નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

વિશદાર્થ :– 'જિસ શરીરકે સાથ સંબન્ધ કરકે પવિત્ર એવં રમણીક ભોજન વસ્ત્ર આદિક પદાર્થ અપવિત્ર ઘિનાવને હો જાતે હૈં,...' આવું શરીર પણ જો મેસુબ આને અડાડો તો થૂંક થઈ જાય. ચાર શેર ઘીનો પાયેલો મેસુબ, એનો કટકો મોઢામાં મુકો તો થૂંક થાય, કૂતરાની એંઠ. મોઢું ફાડીને હેઠે ઉતારવા કાચમાં જુએ તો ખબર પડે શું ખાઉં છું. મેસુબ હોય, હોં! ઊંચો. આ મેસુબ કહે છે ને? ચાર શેર ઘીનો પાયેલો, આમ હોંહરવો જાળીવાળો. એક રૂપિયા ભાર એને... અહીં આખો કટકો તો કાંઈ પેસે નહિ. ઓગળશે કે નહિ બે, ચાર મિનિટમાં? ઇ ઓગળે કેટલું? કૂતરાની એંઠ જેવું થાય પછી ઉતરે. મેસુબ ખાઉં છું. મોઢું ફાડીને અરીસામાં જોજે. કૂતરાની એંઠ છે. તારી કલ્પના છે, બાપા! એ વસ્તુ જડ, માટી, ધૂળ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :–

ઉત્તર :– યાદ આવ્યા કરે. મૂઢ છે ને! ઇ જ અહીં કહે છે, ભાઈ! તારા આત્મામાં આનંદનો સ્વાદ છે, ભાઈ! તું સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ છો. તારા આત્મામાં અતીન્દ્રિય આનંદ

ભર્યો છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આત્મા જેને અંદર કહીએ, આ તો હાડકા છે, આ વાણી છે, કર્મ જડ માટી છે, પુણ્ય-પાપના ભાવ થાય એ તો વિકાર આસ્રવ છે. એથી જે ચૈતન્ય તત્ત્વ છે એમાં તો અતીન્દ્રિય આનંદ છે. ભાઈ! તને એની રુચિ થતી નથી, એના સ્વાદની તને દરકાર નથી, આત્માના સ્વાદનો તને પ્રેમ નથી. ભાઈ! આ જડના હાડકામાં પ્રેમ કરીને તારો કાળ વૃથા જાય છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :– ...

ઉત્તર :– સ્વાદ કે 'દી આવ્યો હતો? જાણ્યો કે આ મેસુબ ગળ્યો છે એવું જ્ઞાન થયું. ગળ્યું તો જડમાં રહ્યું, ગળ્યું અહીં આત્મામાં ગરી જાય છે? ગળ્યું તો જડ છે. આત્મામાં ગરી જાય તો આત્મા જડ થઈ જાય. આત્મા તો અરૂપી છે, જાણે છે કે, આ ગળ્યું છે. ઇ ગળ્યું છે. હું ગળ્યો છું? ભાન ન મળે પણ એને આ શું છે ને હું કોણ છું?

મુમુક્ષુ :– સારું લાગે છે.

ઉત્તર :– સારું શું લાગે? માને છે મૂઢ. સારું શું લાગતું હતું? એય..! અહીં તો જડથી ભગવાનઆત્મા જુદો (છે) એની શ્રદ્ધા કરાવે છે. બાપા! તને શ્રદ્ધા નથી. તને તારો ભરોંસો નથી, હોં! અને આ જડના ભરોસે તારો કાળ ચાલ્યો જાય છે, બાપા! આહાહા..! આવો અનંતે કાળે મનુષ્ય દેહ મળ્યો. આને ભરોસે ભગવાન તો ચાલ્યો જાય છે, બાપા! તારા કાળ જાય છે, હોં! એમ કહે છે, જુઓ!

શરીરના સંબંધે પવિત્ર પદાર્થ–ઇ મેસુબ, આ ઊંચા ઊંચા લુગડા, લ્યો ને! રેશમી લુગડા ઊંચા પાંચ પાંચ હજારના પણ એને અડાડો તો પરસેવો ગંધ મારે. આને અડાડે તો ગંધ મારે, આમ ભીંતને અડાડે તો ગંધ નહિ મારે. આને અડાડે તો ગંધ મારે આમ કપડું. આવું શરીર અપવિત્ર (છે) અને તું પવિત્રનો ધામ આનંદકંદ (છો). આવા પવિત્રતાના પ્રેમ છોડીને આના પ્રેમમાં, રુચિમાં કેમ પડ્યો? એમ કહે છે. એકત્વબુદ્ધિની વાત કરે છે, હોં! ધર્મીને જરીક આસક્તિ રાગ હોય પણ અહીં તો એ મારા ને એમાં મને સુખબુદ્ધિ છે એમાંથી મને સુખ થાય, બાપુ! તારી મિથ્યાશ્રદ્ધા છે. તેં જડમાં આત્માને માન્યો, ચૈતન્યને ભૂલી ગયો. આહાહા..!

જેના સંબંધ સાથે પવિત્ર રમણીક ભોજન–રોટલી, દાળ, ભાત, પૂરણપોળી, આમ કહો સમજાય છે? ઉની ઉની પૂરણપોળી નીકળી હોય ને ઘી બશેર, ચાર શેર પડ્યું હોય તપેલામાં એમાં નાખે ફડાક ને એમાં નાખીને ઝબોળીને ખાય. ખાધા ભેગી વિષ્ટા થાય. આ વિષ્ટાનો સંચો છે, આ અમૃતનો સંચો નથી. ભગવાનઆત્મા અંદર અમૃતનો સંચો છે. આહાહા..! આત્મા પ્રભુ, એની તું અંદર એકાગ્રતા કર. આત્મામાં એકાગ્રતા કર તને આનંદ આવશે. એવો આનંદ આવશે કે, જેવો સિદ્ધને આનંદ (આવે છે) એવો તું છો. આવી રુચિ છોડીને આ ધૂળમાં, ભોગમાં, માટીમાં રુચિ કરે છો, બાપુ! તારો કાળ વૃથા જાય છે. સમજાય છે?

કહે છે ને જુઓ!

'પદાર્થ અપવિત્ર ઘિનાવને હો જાતે હૈં,' આમ એને અડેલું થુંક, જે ખાધું હોય આમ મોઢામાં પડ્યું હોય પછી ઉતારે, ઉતાર્યા પહેલા આમ બહાર કાઢે, ગળે ઉતાર્યા પહેલા. મેસુબ, દાળ, ભાત, રોટલી આ ખાય છે કે નહિ? આ તારા મોઢામાં પડ્યા (પછી), (ગળે) ઉતાર્યા પહેલા જરીક એકવાર બહાર કાઢી લે તો ખબર પડે કે આ શું ગળે ઉતરે છે. કૂતરાની એંઠુ છે. મફતનો હોળી કરીને, રુચિ કરીને એકાકાર (થઈ આત્માને) ભૂલી જાય. આત્મા શું ને આ શું, ભૂલી જાય છે. કેમ હશે 'ફાવાભાઈ'? સારા મેસુબના કટકા હોય ને સાલમપાક હોય તો? 'સુરત'ની બરફી. લ્યો! તમારે 'સુરત'ની બરફી બહુ સારી. કહે છે નહિ. ધૂળમાં પણ નહોતો બરફો હવે. બરફી વિષ્ટાનું પૂર્વ રૂપ છે. આહાહા..! પૂર્વરૂપ. આહા..!

અહીં તો શરીર અને આત્મા બે જુદા છે તેમ શ્રદ્ધા કરાવે છે. સમજાણું કાંઈ? એના ઉપર દ્વેષ કરાવતા નથી, હોં! આહા..! બાપુ! આ તો રજકણ છે ને ભાઈ! ઘણા રજકણ ભેગા થયા. ગંધ મારે, અહીં સડે, .. આ શું કહેવાય છે? પેલો રોગ થાય છે. કેન્સર. આહા..! આ ક્યાં અમૃતના પિંડલા હતા. ભાઈ! આ તો માટી છે ને! પુદ્‌ગલ છે ને! રૂપી છે ને! મૂર્ત છે ને! અજીવ છે. તું ચૈતન્ય છો ને! અરૂપી છો ને! આનંદ છો ને! બાપા! તને તારો પ્રેમ ન થાય ને આની રુચિ તને થાય, તારો વખત ચાલ્યો જાય (છે), ભાઈ! એમ કહે છે. એ.. 'પોપટભાઈ'! આહાહા..! ઇસ્ત્રી ટાઈટ લુગડા પહેરે આમ સરખા. મડદાને શણગારવું. આ મુસલમાન નહિ? મરી ગયા પછી મડદાને નવરાવે. મુસલમાનમાં ને? મડદાને શણગારે. આમ લવીંગીયા લટકાતા (રાખે). આહા..! ભાઈ! આ તો માટી છે ને, બાપા! એ માંસનું હાડકુ છે, ચામડુ આમ ઉતાર તો હાડકુ દેખાય. અંદર આ માંસના પિંડલા ને ઇયળો પડી છે. એના જુદા જુદા (ભાગ કરી) એક વાસણમાં હાડકા, એક વાસણમાં માંસ, એક વાસણમાં વાળ ને એક વાસણમાં લોહી, એવા પાંચ ભાગ પાડે આના. અને આત્માના ભાગ પાડે તો.. આહાહા..! એમાં એકકોર જ્ઞાન, એકકોર આનંદ, એકકોર શાંતિ–ચારિત્ર, એકકોર શ્રદ્ધા, એકકોર સ્વચ્છતા, નિર્મળતા, સ્વસંવેદનતા, પ્રભુતા આદિ અનંત ગુણો પડ્યા છે અંદર. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :– ...

ઉત્તર :– ત્યાં શું દેખાય છે? ધૂળ દેખાય. આ દેખાતું નથી? આ પરસેવો નીકળે છે. નાહિને જરી બેઠો હોય ત્યાં મલમલ ઊંચો ઊંચો શર્ટ-બટ પહેર્યો હોય ત્યાં ગંધાય. સાંજે કાઢી નાખે. ધૂળ માટી છે એની તને રુચિ થઈ ગઈ, શું છે? એમ કહે છે. આ રુચિ ફેરવડાવે છે, હોં! એ શરીર કાંઈ તરત છૂટી ન જાય. રાગ પણ ન છૂટે. રાગ આસક્તિ હોય. સમકિતી હોય, ગૃહસ્થાશ્રમમાં તીર્થંકરો હતાં, છન્નું હજાર સ્ત્રી પરણ્યા હતા, રુચિ નહોતી. મને મારી

શાંતિ મારામાં ભાસે છે. મને ક્યાંય ભાસતી નથી. મારી શાંતિ મને ક્યાંય ભાસતી નથી. ક્યાંય શરીરમાં, રાગમાં ક્યાંય ભાસતી નથી. એવી સમ્યગ્દષ્ટિપણામાં આત્માની રુચિ થાય એને પરની રુચિ ટળી જાય. એને માટે આ વાત કરે છે.

મુમુક્ષુ :– આપની રજુઆત જ એવી થાય છે કે તત્કાળ વૈરાગ્ય આવી જાય.

ઉત્તર :– પણ રજુઆત તો છે ને પણ દેખાય છે કે નહિ? જુઓને આ! આહાહા..! સડેલા દેખાય. ઓહોહો..! નહોતું કહ્યું? શરીર આમ ગંધાય હોં! ગધેડુ ગંધાય એવું ગંધાતું હતું. ન્યાં ‘વાવડી’માં એક ફેરી ગયા હતા. ‘વાવડી’. માંગલિક સંભળાવો. પણ ગંધાય, ગધેડા જેવું ગંધાય. મરવાની તૈયારી. પણ ભડના દીકરાને... બાયડી કહે છે, બાધા લઈએ, હોં! હવે રાત્રે મરવું છે. આ મહારાજ આજ જ આવ્યા છે, હોં! આ સવારે તો ચાલ્યા જાશે. હમણાં નહિ, આજ વાર-કવાર છે. આહાહા..! પણ દુનિયા ઇ માટીના પ્રેમની રુચિ અને ઇ આસક્તિ એવી સેવી હોય, કે ઇ છોડી જાય નહિ. કોણ જાણે એમાંથી જીવતો કદાચ ઉભો થાઉં તો? તો આ બાધા નડશે. હાય..હાય..! પણ મારી નાખ્યા છે ને જગતને. માયા, મોહ પરમાં મારાપણું માની અને ભગવાનઆત્માને પોતે ભૂલી ગયો છે. સમજાણું કાંઈ? આ બધી ભૂલભૂલામણી બતાવે છે. ભોજન, અરે..! વસ્ત્ર સારા પહેર્યા હોય, લ્યોને! ગંધ મારે. **‘અપવિત્ર ઘિનાવને...’** આમ ગંધાય એવા થઈ જાય.

‘એસા વહ શરીર હમેશા ભૂખ પ્યાસ...’ બરાબર આહાર ન મળે, તૃષા લાગે. **‘આદિ સંતાપોંકર સહિત હૈ.’** સંતાપ. ઘડીકમાં આમ ધૂળનું ઢીંગલું સરખી રોટલી ન મળે તો સુકાય જાય. કેમ છે? બાપુ! કંઈ રુચિ થાતી નથી, શરીરમાં સરખું આવતું નથી. બીજું કાંઈ દેખાતું નથી પણ રુચિ થતી નથી કોણ જાણે. મોઢા આગળ આવે ત્યાં ઊલટી થાય છે. આહાહા..! આવું સંતાપનું કારણ શરીર, એને તું આત્મા માની, પોતાનું માનીને બેઠો, તારી કેટલી ભૂલ. સમજાણું? સહજાત્મસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા, જે અનાદિ શાંતરસનો કંદ છે એનું સ્વામીપણું છોડીને આ જડના સ્વામીપણા (કરવા) એ મિથ્યાદષ્ટિના લક્ષણ છે એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

‘જબ વહ એસા હૈ તબ ઉસકો પવિત્ર અચ્છે અચ્છે પદાર્થોંસે...’ જુઓ! **‘ભલા બનાનેકે લિયે...’** બરાબર ખવરાવો, પીવરાવો... શીખંડ, પુરી, પતરવેલીયાના ભજીયા, ... આમ આહાહા..! મખમલના ગાદલા., શરબતી મલમલ પાથરેલા હોય, આમ ભાઈ સાહેબ સૂતા હોય. ભાઈ! તારો મફતમાં કાળ જાય છે, હોં! તને એકત્વબુદ્ધિમાં બહુ પાપ બંધાય છે એમ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ? **‘આકાંક્ષા કરના વ્યર્થ હૈ,...’** આવા ધૂળ જેવા પદાર્થના, પવિત્ર મનને અપવિત્ર બનાવે એવા **‘ભલા બનાનેકે...’** આને સારું કરવા માટે.

મુમુક્ષુ :– ....

ઉત્તર :– શેનું? ... દૂધ, ઘી તો સડી જાય છે, ઈયળો પડી છે, દૂધ, ઘી ખાનારને જોયા છે. આમ ઇયળ પડેલી. આમ જ્યાં કરે ત્યાં પચ્ચીસ-પચાસ ઇયળ પડે. શું થયું?

માથાનો દુઃખાવો હતો ખરો, રાત્રે દુઃખાવો ઉપડ્યો હતો. માંસની ઇયળો થઈ ગયેલી. સમજાણું કાંઈ? આમ કર્યું ત્યાં પચ્ચીસ પચાસ ઈયળ (પડી). ન્યાં કાંઈ અમૃત પડ્યા છે તે નીકળે એમાંથી? એય..! 'પોપટભાઈ'!

કીધું ને? એક માણસને ઊલટી આવી, ઊલટી. વિષ્ટાનો લોચો હતો ને અંદરનો? આ આ છે ને? આ શું કહેવાય? આંતરડું લાબું છે ને મોટું? પેશાબ નીકળવાનું ને આ બધું હાડકા છે ને ન્યાં શું છે? આત્મા ક્યાં ન્યાં હતો, આત્મા તો જુદી ચીજ છે અંદર. આમ ઊલટી આવી ત્યાં આવડો વિષ્ટાનો ગાંઠો મોઢેથી નીકળ્યો. જે હેઠે નીકળવો હોય ઇ મોઢામાં નીકળ્યો. એવડો નીકળ્યો તે અંદર પાછો જાય નહિ ને બહાર નીકળે નહિ. આહાહા..! આ 'દામનગર'માં બનેલું. 'આણંદજી'નો સાસરો. 'આણંદજી'ના સાસરાને બન્યું હતું. અમે તો બધા સાંભળેલા, નક્કી કરેલા ને જોયેલા છે ને. 'દામનગર'. આમ ઊલટી થઈ. ઇ તો પહેલા ગુજરી ગયા, પણ સાંભળ્યું હતું. માંડ માંડ બહાર વિષ્ટાનો ગાંઠો આવડો નીકળ્યો. બહુ ઊલટી થઈ હતી, આંતરડું અહીં આમ (લટકતું હતું). બાપા! આ ક્યાં અમૃત છે, ભાઈ! તને ખબર નથી. આ તો અનંતા રજકણનો કંદ પિંડ છે. તું તો અરૂપી આનંદકંદ જુદી ચીજ છો. એવા આત્માના જ્ઞાન ને ભાન વિના આને માટે ઉપાય કરવા એ વ્યર્થ છે એમ કહે છે.

'કારણ કિ કિસી ઉપાયસે યદિ ઉસકા એકાધ અપાય દૂર ભી કિયા...' કોઈ રોગ આવ્યો ને દવાએ એકાદ દૂર કર્યું **'જાય તો ક્ષણ-ક્ષણમેં દૂસરે-દૂસરે અપાય આ ખડે હો સકતે હૈં.'** એક જાય ત્યાં બીજું, એક સાંધે ત્યાં તેર તૂટે, એમ કહેવાય છે ને આપણે કે નહિ? ધૂળમાં શું હોય? આ તો અઢાર વાંકા છે શરીરમાં. ભગવાન તો મહા આનંદનો કંદ છે. એ રુચિ કરાવવા વાત કરે છે, હોં! 'ઇષ્ટોપદેશ' છે આ. આહાહા..! તારી નજરમાં ફેર છે, ભગવાન! નજર જ્યાં આત્મામાં શાંતિ છે એની નજર કરવી જોઈએ એને ઠેકાણે આમાં ધૂળમાં, ભોગમાં નજર કરે છો, તારી કાંક્ષા મફત મફત જાય છે. એક અપાય ટળે અંદર ત્યાં બીજું ઉભું થાય, બીજું ટળે ત્યાં ત્રીજું ઉભું થાય. કહો, સમજાણું એમાં? ક્યાંય સુખ નથી એમાં માટે રુચિ છોડી દે એમ કહે છે. અજીવ જડ માટીના દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય અજીવ છે. અજીવનું દ્રવ્ય એટલે વસ્તુ, એના ગુણ એટલે રંગ, ગંધ અને અવસ્થા. બધું અજીવ ત્રણે અજીવ છે. એ અજીવને પોતાનો જીવ માનવો એનું નામ મિથ્યાદષ્ટિ છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય ઇ શું કીધું?

ઉત્તર :– આ દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય શું કીધું? પેલું ટુંકુ થયું એટલે (કહે છે). આ રજકણો છે ને? મૂળ રજકણ છે એને ભગવાન દ્રવ્ય કહે છે. એમાં રંગ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ગુણ ભર્યા છે એને ગુણ કહે છે અને આ એની અવસ્થા છે, આ અવસ્થા દુર્ગંધ, સુગંધ, સુંવાળી

એ બધી પર્યાય કહેવાય છે. પણ એ જ્ઞાન વિના ભાન ન મળે. વીતરાગ શું કહે છે એની ખબર ન મળે. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય જડના શું, આત્માના શું? આંધળા પડ્યા એમ ને એમ. એ... 'મોહનભાઈ'! આહાહા..!

ઇ કહે છે કે, જડની પર્યાય જુદી, બાપા! તારી પર્યાય જુદી અને એની પર્યાય જુદી. ભાઈ! તને કેમ રુચિ છે? આહાહા..! એ દગો દેશે, ભાઈ! ક્ષણમાં ચાલ્યું જાશે. હાય! હાય! મેં કાંઈ કર્યું નહિ. મેં કાંઈ કર્યું નહિ. મારી જિંદગી આમ ને આમ ગઈ. મરતા રોઈશ, હોં!

એક જણો વાણીયો હોશિયાર હતો. મરતા જોવા જાય બધા. ગામમાં હોશિયાર કહેવાતો ને કામ બધા એવા (કરેલા). મરવા ટાણે જોવા જાય તો આમ રોતો હતો. રોવાનો હેતુ ઇ કે, અર..ર..! કાંઈ કર્યું નહિ. આ જગતની મોટાઈ ને મોટપ ને શેઠાઈમાં તો મરી જ ગયો આમાં. મારું મેં કાંઈ કર્યું નહિ. શેઠાઈ ને કાં મોટાઈને કાં અધિપતો ને કાં ... શેઠ છું ને ધૂળનો શેઠ છું ને... મરી ગયો પણ એમાં ને એમાં. સમજાણું કાંઈ? આ ચૈતન્યનો શેઠ થા એકવાર, કહે છે. આહા..! ભગવાનઆત્મા અનંત અનંત શાંત, આનંદનો રસ છે એની રુચિ કર. એ માટે અહીં 'ઇષ્ટોપદેશ' છે.

दोहा - शुचि पदार्थ भी संग ते, महा अशुचि हो जाँय।
विघ्न करण नित काय हित, भोगेच्छा विफलाय।।१८।।

શ્લોક મુક્યો, શ્લોક. શુચિ પદાર્થ–આ સારા સારા નિર્મળ પદાર્થ આના સંગથી **'મહા અશુચિ હો જાય'**. મોસંબીના બશેર પાણી નાખે, એક ક્ષણમાં પેશાબ થઈ જાય. સમજાણું કાંઈ? પેલા નાળીયેરીમાં જો હેઠે પાણી નાખે તો નાળીયેરમાં ઊંચે મીઠું પાણી ચડે, હોં! જોયું? નાળીયેરી હોય છે ને? નાળીયેરી. આ જંગલમાં બહુ તૃષા લાગી હોય ને નાળીયેર હોય તો ઇ એના ગંદુ પાણી હોય ને ગંદકુ ઇ પણ એને નાળીયેરના પેલામાં નાખે હેઠે, શું કહેવાય? એના મૂળમાં, તો પાણી એકદમ નાળીયેરમાં ચડી જાય અને મીઠું થઈ જાય. આમાં જો પાણી નાખો તો પેશાબ થઈ જાય. સારામાં સારા પાણી નાખો, હોં! મોસંબી! પેશાબ થઈ જાય. પેલામાં ન્યાં પાણી નાખે, ગંદકા પાણી હોં! બે ઘડી થાય ત્યાં માથે નાળીયેરમાં પાણી બે ચાર નાળીયેર ફોડે ને તૃષા લાગી હોય પીવો. આ સંચો જ જુદી જાતનો છે, કહે છે.

'શુચિ પદાર્થ ભી સંગ તે, મહા અશુચિ હો જાઁય.' છે? **'વિઘ્ન કરણ...'** વિઘ્નનું કરણ. ઠેકાણા વિનાનું (છે) પણ પ્રેમ છોડતો નથી. આખો દિ' એની સંભાળ... સંભાળ... સંભાળ... સંભાળ... સંભાળ... સવારથી ઉઠે તે... શું કહેવાય ઇ? ટાઈમ ટેબલ હોય બધું. ઉઠ્યો એટલે ન્હાવું, ધોતીયું આવું પહેરવું, પાટલી આમ કરવી, પછી આમ કરવું પછી અહીં સંચો નાખવો. અત્યારે તો બહુ ફાટ થઈ છે ને જુઓને! નાના છોકરાઓ બધા હાથમાં રાખે છે, શું કહેવાય ઇ? પાથીયો એક અહીંથી પાડે, એક અહીં પાડે ને એક અહીં પાડે. પહેલા એવું કાંઈ નહોતું.

ઘારી હતી, ઘારી. આમ ગોળ. કાં પેલું હતું. શું કહેવાય આ? કેરો. બસ! કેરો ને ઘારી બે હતા. પચાસ-સાંઈઠ વર્ષ પહેલા. અત્યારે તો ફાટ તે માળાને એક અહીં જોવે, ઇંડીપેન જોવે, એક અહીં ઘડીયાળ જોવે, એક અહીં સાથીયા માટે જોવે, કપડા પચાસ પચાસ વારના. એક એક વારના પચાસ રૂપિયાનો વાર એવા કપડા. હવે આ વૈભવ ભોગવવા ને ખર્ચ કરવામાં પછી લુટવું ક્યાંકથી, લુટ્યા વિના પૂરું થાય નહિ. આહાહા..! 'ધીરૂભાઈ'! અત્તરની શીશીઓ કેવી રાખે? એવી ઊંચામાં ઊંચી રાખે, ઊંચામાં ઊંચી. કપડામાં આમ નાંખે ચારે કોર. કપડુ હોયને? એના ચાર છેડા હોયને? છેડામાં જરીક નાખે એટલે છેડો આમ આમ હાલે ને એટલે સુંગધ આવતી જાય. અહીંયા નાખે તો બરાબર સરખું ન રહે. છેડા હોયને ચાર? ઇ નથી તમે જોયું. અમને તો બધી ખબર છે. હમણાં એક ભાઈ ન્હોતો ત્યાં આપણે? 'વેણીભાઈ' બક્ષી. ત્રણ-ત્રણ, ચાર-ચાર ગાઉ દરરોજ ચાલતા. પણ અમે સામે દેખીએ, મળે પછી દર્શન કરીને પગે લાગે. પણ એના છેડા બરાબર આમ નાખેલા હોય, આમ આમ થાયને છેડા? તો પોતાને સુંગધ પણ આવે અને હે..ય! આહાહા..! ભારે! મારી નાખ્યા કીધું. અહીં ચોપડ્યું હોય તો તો ન્યાં વાર, પણ અહીં છેડે વધારે નાખે. છૂટા છેડા હોયને કોટના કે કડિયાના, ન્યાં નાખ્યું હોય. આમ ઇસ્ત્રીટાઈટ હોય કપડા, હોં! અને એમાં ઇ અતર નાખ્યું હોય થોડુંક.

મુમુક્ષુ :– જુવાન માણસ હતા?

ઉત્તર :– ના, વૃદ્ધ હતા. આ તો વૃદ્ધ હતા. બક્ષી હતા. શરીર એવું હતું. દરરોજ છ માઈલ ચાલે તો ઠીક પડે. છ માઈલ. ... વ્યાખ્યાનમાં આવતાં. કહો, સમજાણું આમાં? આ તો અમારે જગતના બધા નાટક જોયેલા ને. આહાહા..!

'વિઘ્નો કરણ નિત કાય હિત,...' અરે..! વિઘ્નના કરનારું જે આ કાયના હિત માટે ભોગેચ્છા જે કરે તે વિફળ છે. તારે માટે કાંઈ ફળદાયક નથી, નુકશાન છે. હવે શિષ્યે પ્રશ્ન કર્યો.

उत्थानिका :- फिर भी शिष्यका कहना है कि भगवन् कायके हमेशा अपायवाले होनेसे यदि धनादिकके द्वारा कायका उपकार नहीं हो सकता, तो आत्माका उपकार तो केवल उपवास आदि तपश्चर्यासे ही नहीं बल्कि धनादि पदार्थोंसे भी हो जायगा।

आचार्य उत्तर देते हुए बोले, ऐसी बात नहीं है। कारण कि-

यज्जीवस्योपकाराय, तद्देहस्यापकारकम्
यद्देहस्योपकाराय, तज्जीवस्यापकारकम्।।१९।।

अर्थ :- जो जीव (आत्मा) का उपकार करनेवाले होते हैं, वे शरीरका अपकार

(बुरा) करनेवाले होते हैं। जो चीजें शरीरका हित या उपकार करनेवाली होती हैं, वही चीज़ें आत्माका अहित करनेवाली होती हैं।

विशदार्थ :- देखो जो अनशनादि तपका अनुष्ठान करना, जीवके पुराने व नवीन पापोंको नाश करनेवाला होनेके कारण, जीवके लिये उपकारक है, उसकी भलाई करनेवाला है, वही आचरण या अनुष्ठान शरीरमें ग्लानि शिथिलतादि भावोंको कर देता है, अतः उसके लिये अपकारक है, उसे कष्ट व हानि पहुँचानेवाला है। और जो धनादिक हैं, वे भोजनादिकके उपयोग द्वारा क्षुधादिक पीड़ाओंको दूर करनेमें सहायक होते हैं। अतः वे शरीरके उपकारक हैं। किन्तु उसी धनका अर्जनादिक पापपूर्वक होता है। व पापपूर्वक होनेसे दुर्गतिके दुःखोंकी प्राप्तिके लिये कारणीभूत है। अतः वह जीवका अहित या बुरा करनेवाला है। इसलिये यह समझ रक्खो कि धनादिकके द्वारा जीवका लेशमात्र भी उपकार नहीं हो सकता। उसका उपकारक तो धर्म ही है। उसीका अनुष्ठान करना चाहिये।

दोहा - आतम हित जो करत है, सो तनको अपकार।
जो तनका हित करत है, सो जियको अपकार।।१९।।

अथवा कायका हित सोचा जाता है, अर्थात् कायके द्वारा होनेवाले उपकारका विचार किया जाता है। देखिये कहा जाता है कि `शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्' शरीर धर्म-सेवनका मुख्य साधन-सहारा है। इतना ही नहीं, उसमें यदि रोगादिक हो जाते हैं, तो उनके दूर करनेके लिये प्रयत्न भी किये जाते हैं। कायके रोगादिक अपायोंका दूर किया जाना मुश्किल भी नहीं है, कारण कि ध्यानके द्वारा वह (रोगादिकका दूर किया जाना) आसानीसे कर दिया जाता है, जैसा कि तत्त्वानुशासनमें कहा है - `यत्रादिकं फलं किंचित्.'।।१९।।

ઉત્થાનિકા :– **'फिर भी शिष्यका कहना है कि भगवन् कायके हंमेशा अपायवाले होनेसे...'** શરીરને માટે તો આપે કહ્યું એ ઠીક છે. શરીરને હંમેશા અનર્થકારક હોવાથી **'यदि धनादिकके द्वारा कायका उपकार नहीं हो सकता,...'** લક્ષ્મી દ્વારા શરીરનો તો ઉપકાર થાય એવું નથી લાગતું. એ તો સડેલું, દુર્ગંધ ... પણ **'आत्माका उपकार तो केवल उपवास आदि तपश्चर्यासे ही नहीं बल्कि, धनादि पदार्थोंसे भी हो जायगा.'** પણ આત્માનો ઉપકાર ધર્મ કરીએ, ઉપવાસ કરીએ અને લક્ષ્મીથી પણ દાન દઈએ તો આત્માનો ઉપકાર થાય. એ માટે તો ધનને–ધૂળને કાંઈક સારું કહો, એમ કહે છે. તમે તો લક્ષ્મીના અપવાદ જ કરો છો. બે, પાંચ લાખ મળ્યા, ધૂળ મળી ને.. એય..! શિષ્ય કહે છે.

મુમુક્ષુ :– ... પૈસા મળે તો તો મંદિર તો થાય ...

ઉત્તર :– ધૂળમાં. મંદિર મંદિરને ઠેકાણે થાય, એમાં તારે શું છે? આહાહા..! પ્રશ્ન ચોખ્ખો કરીએ છીએ, સાંભળો! કહે છે કે, આ કાયાને માટે લક્ષ્મી તો ભલે અનર્થનું કારણ હો. કારણ કે, એમાં લક્ષ્મીનો ગમે એટલો ઉપયોગ કરો તો દુર્ગંધ થાય, આ થાય માટે કાંઈ એનો લાભ નથી. પણ આ લક્ષ્મી ને અપવાસ બે કરીએ, અપવાસથી કહીએ તો આત્માને લાભ થાય અને ધનાદિથી ધર્મ થાય. ધનાદિથી આત્માને તો ઉપકાર થાય કે નહિ? શરીરને ભલે ઉપકાર ન થાય, ચાલો. શરીર બગડી જાય, સડી જાય આપે વાત કરી એ બરાબર છે. પણ આ લક્ષ્મી હોય તો આત્માને ઉપકાર થાય કે નહિ? પાંચ, પચ્ચીસ લાખ હોય, મંદિર કરાવીએ, પેલું કરાવીએ, દાન દઈએ, ફલાણું (કરીએ). તો ઇ લક્ષ્મી ઉપકાર કરે કે નહિ? શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે.

ના, ના સાંભળને માળા. ધૂળ શું આત્માને ઉપકાર કરે? તો તો નિર્ધનને રોવું પડે, પૈસાવાળાને ધર્મ થાય પૈસાથી તો નિર્ધનવાળાને રોવું પડે, પૈસા ગોતવા પડે. એમ છે નહિ. 'ધીરૂભાઈ'! અહીં તો બધાની નાડું પકડી છે. **'કેવળ ઉપવાસ આદિ...'** તો નહિ. એમ કે, ભલે જ્યારે આત્મા પોતાનો ધર્મ શાંતિથી કરે, મુનિપણું (લે), આત્માનું ધ્યાન કરે, એનાથી આત્માને લાભ થાય અને લક્ષ્મીથી પણ લાભ થાય. ધ્યાનથી પણ લાભ થાય અને લક્ષ્મીથી લાભ થાય. ધન ને ધ્યાન બેયથી આત્માને ઉપકાર છે, એમ પૂછે છે, ભાઈ! શું પૂછ્યું? કે, શરીરને માટે તો લક્ષ્મી કામની નથી, નીંદ્ય છે, વાત સાચી આપની. શરીર તો રોગનું ઘર, એમાં કાંઈ લક્ષ્મી કામ કરે નહિ. પણ આત્માનું ધ્યાન કરે, આનંદસ્વરૂપ છે એથી પણ લાભ થાય અને લક્ષ્મી આવે એના ધન હોય પાંચ, પચાસ લાખ તો ધર્મ ધ્યાન મદદ કરાય, લક્ષ્મી ખર્ચાય, પાંચ દસ લાખ દેવાય, કોઈ પોષા કરતા હોય એને.... શું કહેવાય? લાણી કરાય, એવું થાય. એનાથી કાંઈ આત્માને ઉપકાર થાય કે નહિ?

'કેવલ ઉપવાસ આદિ તપશ્ચર્યાસે હી નહીં...' એમ કે આત્માના ધ્યાનથી તો એકલો ઉપકાર નહિ પણ **'ધનાદિ પદાર્થોંસે ભી હો જાયગા.'** એમ કહે છે, ભાઈ! બે વાત. આનાથી થાય. આત્મા પોતાના સ્વરૂપની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન કરે, ધ્યાન કરે તો પણ આત્માને લાભ થાય અને લક્ષ્મી મળી હોય પાંચ, પચાસ લાખ તો પણ લાભ થાય. આત્માને બે લાભ થાય લ્યો! સાંભળ.. સાંભળ! **'આચાર્ય ઉત્તર દેતે હુએ બોલે, એસી બાત નહીં હૈ. કારણ કિ'**

यज्जीवस्योपकाराय, तद्देहस्यापकारकम्।
यद्देहस्योपकाराय, तज्जीवस्यापकारकम्।।१९।।

અર્થ :– આહાહા..! **'જો જીવ (આત્મા) કા ઉપકાર કરનેવાલે હોતે હૈં, વે શરીરકા અપકાર (બુરા) કરનેવાલે હોતે હૈં.'** ધ્યાન રાખજો જરીક. જે આત્માનો ઉપકાર કરવાવાળા

ધર્મધ્યાન છે, આત્માનું ધ્યાન-ધર્મધ્યાન આત્માનો ઉપકાર થાય, એ શરીરનો અપકાર કરે. એટલે શરીર મોળું પડી જાય. ગ્લાનિ આદિ નિમિત્ત થાય એમાં. આત્મામાં અંદર શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ધ્યાન કરે તો એ આત્માનો ઉપકાર થાય, શરીરને અપકાર થાય, શરીર ગળી જાય, મોળું પડી જાય, ઢીલું થાય આના ઉપકાર થાય ઇ આને અપકાર થાય.

'**જો ચીજેં શરીરકા હિત યા ઉપકાર કરનેવાલી હોતી હૈં,...**' જુઓ! જે ચીજ દાળ, ભાત, શાક, લક્ષ્મી આદિથી આ શરીરનું ખાવું, પીવું, સામગ્રી શણગાર કરે '**વહી ચીજેં આત્માકા અહિત કરનેવાલી હોતી હૈં.**' શરીરનો ઉપકાર તે આત્માનો અપકાર, આત્માનો ઉપકાર તે શરીરનો અપકાર. વિસ્તાર કરીએ છીએ, હોં! આ તો શબ્દો મુક્યા. આત્માનું હિત અંદર શરીર આદિની દરકાર કર્યા વિના, આત્માની દરકારથી આત્માની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરે, ધર્મ-ધ્યાન કરે તો આત્માને ઉપકાર થાય પણ શરીરને અપકાર થાય. એનું ધ્યાન કરે નહિ એટલે ધ્યાન રાખે નહિ. શરીર મોળું પડી જાય, ગ્લાન થઈ જાય, રોગ થઈ જાય આદિ થઈ જાય એટલે શરીરને અપકાર થાય. અપકારના નિમિત્તની વાત છે, હોં! બધા નિમિત્તની વાત છે. પાઠમાં નિમિત્ત શબ્દ છે, હોં! બન્નેમાં નિમિત્ત છે, જુઓ! '**ग्लान्यादिनिमित्तत्वात्।**' છે અંદર? '**निमित्तत्वात्।**' છે, હોં! '**दुःखनिमित्तत्वादपकारकं स्यादतो...**' નિમિત્તની વ્યાખ્યા અહીં તો બતાવે છે, ભાઈ! છે અંદર સંસ્કૃત. બન્ને ઠેકાણે છે. ધર્મ કરે તો આત્માને ઉપકાર થાય. ઉપવાસ એટલે આત્મામાં રહેવું, એમ. ઉપવાસ એટલે આત્માના સમીપમાં, આત્મા આનંદ છે તેના સમીપમાં રહેવું. એનાથી આત્માને લાભ થાય. ઉપવાસ એટલે એકલી લાંઘણું અપવાસ-બપવાસ કરે એમાં કાંઈ નહિ મળે. સમજાણું કાંઈ? તેથી શરીરને નુકશાન થાય, નુકશાનનું નિમિત્ત થાય, ગ્લાનિ થાય, મોળું પડી જાય, જીર્ણ થાય, દરકાર ન થાય. આત્માના ધ્યાનથી આને લાભ થાય તો આને નુકશાન થાય.

'જો **ચીજેં શરીરકા હિત યા ઉપકાર કરનેવાલી હૈં,...**' નિમિત્ત હોં! બધું. શરીરનું નિમિત્ત ઇ. લક્ષ્મી આદિ હિત એટલે નિમિત્ત. એ શરીરના ઉપકાર કરવાવાળી ચીજ નિમિત્તરૂપે છે એ ચીજ આત્માને અહિત કરવાવાળી છે. એ લક્ષ્મી આદિ આત્માને અહિત કરનારી છે, અહિતકર દુઃખમાં નિમિત્ત છે, એમ કહે છે અહીં તો. એ લક્ષ્મી આદિ જે શરીરને અનુકૂળ નિમિત્ત છે, એ આત્માને નુકશાનને માટે નિમિત્ત છે. આહાહા..! એ લક્ષ્મી મારી, અમે આપીએ. મૂઢ છો, કહે છે, મિથ્યાદૃષ્ટિ છો. શ્વાસ નીકળી જાય એવું છે એમાં, 'પોપટભાઈ'! બીજે ક્યાંય સુખ નથી, ક્યાંય શાંતિ નથી, મરી જાય તો પણ.

એ લક્ષ્મીથી શરીરને ઠીક લાગે. રોટલા મળે, દાળ મળે, રોગ ટળે, ડૉકટર-બાકટર આવે એ આત્માને અહિતકર છે. કારણ કે, ત્યાં ને ત્યાં તૃષ્ણા ને રાગ, લક્ષ રહ્યા કર્યા કરે છે, ઇ આત્માને નુકશાન કરનાર છે. લક્ષ્મી રળવામાં પણ નુકશાન અને વાપરવામાં પણ નુકશાન. વાપરવામાં લક્ષ, રાગ કરે કે, મેં વાપર્યું, મેં આપ્યું ને મેં ખર્ચ્યા, ને મેં કર્યા એ

અભિમાન મિથ્યાદૃષ્ટિનું છે. આહાહા..! ઘાત કરે છે, ભાઈ! તને ખબર નથી. ઇ લક્ષ્મીથી આત્માને જરીયે લાભ થતો નથી. આ શરીરને ભલે થાય. દાળ-ભાત મળે, રોટલા મળે, સુવાળા સુવાના મળે, પૈસા હોય તો ગાદી મળે, સુવાના સુંવાળા મળે. કહે છે કે, તારા આત્મા માટે નુકશાનકારક છે ઇ. નુકશાનનું નિમિત્તની વાત છે, હોં! 'ધીરૂભાઈ'! ભારે વાતું કરી, ભાઈ! આ 'ઇષ્ટોપદેશ'માં... ભાઈ! એ જડથી તારી ચીજ જુદી છે તો કોઈ શરીરથી પણ તને લાભ ન થાય, તેમ લક્ષ્મીથી પણ તને જરીએ લાભ ન થાય. સમજાણું કાંઈ? લક્ષ્મીથી જરીએ લાભ ન થાય, તને નુકશાનનું નિમિત્ત છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ....

ઉત્તર :- એ તો અપેક્ષાથી વાત કરી. નુકશાનનું કારણ એ રાગ છે એ નુકશાનનું કારણ છે, એમ કહે છે અહીં તો. રાગ છે ને? ઇ વાત તો વળી જ્યારે અમુક વાત કહેવી હોય ત્યારે (કહેવાય). એ તો લોભ જરીક તીવ્ર હોય તો તૂટે. એમાં આત્માને શું? આત્મા તો ઇચ્છા વિનાની ચીજ છે. સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ શુદ્ધ આનંદકંદ, એની દૃષ્ટિ કરતાં આત્માને લાભ છે, બાકી ધૂળથી કાંઈ લાભ-બાભ છે નહિ. બધા પાંચ, પચાસ લાખના ધૂળના ધણીઓ શેઠિયા-બેઠિયા કહેવાય કે નહિ? પૈસાના શેઠિયા, ધૂળના! એમાં આત્માને કાંઈ લાભ નથી. એય..! 'મલૂપચંદભાઈ'!

મુમુક્ષુ :- ....

ઉત્તર :- ચાલ્યા ગયા, મરી ગયા કાંઈક હવે ચાલ્યા ગયા. પેલો ગરાસીયો બિચારો આવ્યો હતો ને? ઇ કહે કે, વાણીયા સંઘરી બહુ જાણે. પેલા બિચારા ગરાસીયાને તો દસ આવે ને બાર જાય, બાર આવે ને દસ જાય. ઇ બિચારા કહેતા હતા. આવ્યા હતા ને હમણાં? 'આણંદપુર'ના દરબાર નહિ? બે દિ' પહેલા. માંડ બે હજારની ઉપજ હોય ત્યાં ત્રણ હજારનો ખર્ચ રાખે. દીકરીઓને પરણાવે તો મોટો મોભો મોભો, પેલા ચારણ-બારણ ચડાવે માથે. ખાલી કરી નાખે. ઘોડી-બોડી આપે, મારી નાખે કે અમને. વાણીયા સંઘરી બહુ જાણે. મમતા સંઘરી જાણે, કીધું. પેલો 'આણંદપુર'નો દરબાર આવ્યો હતો ને? એ બાયડી-ભાયડો બે જ છે, સાધારણ છે. બિચારો પહેલા આવ્યો હતો, પાંચ વર્ષ પહેલા. કાંઈ ન મળે. અત્યારે તો ગરાસીયા દુ:ખી છીએ, કહે. વાણીયા સુખી છે. કીધું, ખોટી વાત છે. પૈસાથી દુ:ખી એ વાત પણ ખોટી ને વાણીયા પૈસે સુખી એ વાત પણ ખોટી. એય..! આહા..! જુઓને! છ છ મહિના, બાર બાર મહિનાથી, આઠ આઠ મહિનાથી આવે છે અહીંયા?

મુમુક્ષુ :- ગુંચવાઈ ગયો.

ઉત્તર :- ગુંચવાઈ ગયો છે બહુ. જુઓ! એમનો દીકરો. બે કરોડ રૂપિયા ન્યાં છે 'મુંબઈ'માં. અહીં આઠ મહિનાથી, છ મહિનાથી આવતો નથી.

મુમુક્ષુ :- આવશે આવશે.

ઉત્તર :– ઇ આવશે-બાવશે નહિ. આ તો નથી આવ્યો અત્યાર સુધી. નહિતર છ મહિના થઈ ગયા. ન્યાં 'દિલ્હી' જાય ને ધૂળ જાય ને રખડ્યા રખડ (કરે). બે કરોડ સાચવવા માટે તો મરી જાય બિચારો. ઘટી ગયા, પચાસ લાખ સરકાર આપવા ગયા.. બે કરોડ અત્યારે છે ને 'પુનમચંદભાઈ' પાસે? બે કરોડ આમના દીકરા પાસે, સરકાર પચાસ લાખ આપતો. ત્યારે કહે, એક કરોડ લઉં. ના કરોડ ન લઉં, ફરીયાદ કરું. છ મહિને, બાર મહિને કાયદો કાઢી નાખ્યો. ધૂળમાં પણ નથી, હેરાન કરીને મરી જાય. સમજાણું કાંઈ?

જુઓ! કેવી શૈલી અહીં મુકી છે. આ શરીરને નિમિત્તરૂપે અનુકૂળ છે એ આત્માને દુઃખમાં નિમિત્તરૂપે છે એમ કહે છે. અને આત્માને જે સુખરૂપ (છે), આત્માનું ધ્યાન શ્રદ્ધા, જ્ઞાન આદિ છે એ શરીરના નિમિત્તમાં પ્રતિકૂળ થાય છે. શરીરમાં ધ્યાન ન રહે, આહાર-પાણી કેવા છે, ધર્મધ્યાન–આત્માના ધ્યાનમાં હોય એને શરીરની કાંઈ દરકાર નથી. અને શરીરની દરકાર નથી છતાં શરીરમાં થવાનું હોય ઇ થાય પણ અહીં તો દરકાર નથી એવું નિમિત્તપણું દેખીને એને નુકશાનકારક બતાવ્યું છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

વિશદાર્થ :– 'દેખો જો અનશનાદિ તપકા અનુષ્ઠાન કરના,...' એટલે મુનિપણું મૂળ તો કહેવું છે, હોં!

મુમુક્ષુ :– બેયને સખ થાય એવો ત્રીજો રસ્તો...

ઉત્તર :– બેયને સખ થાય એવો ત્રીજો રસ્તો નથી. નથી? 'ન્યાલભાઈ' ગયા હમણાં બિચારા. ધૂળને સખ શું થાતું હશે? આ તો માટી છે. એને સખ છે કાંઈ? આ તો જડ છે, માટી છે, હુ... હુ... હુ... મસાણની રાખ ક્યાંકથી ભેગી થઈ, મસાણની રાખ. આહા..! બાપુ! તું આત્મા છો ને પ્રભુ! શાશ્વત વસ્તુ છો, અનાદિ છો, નવો છો નહિ, નાશ થાય એવો નથી. અનાદિઅનંત છો. એવી ચીજની તને રુચિ ને દૃષ્ટિ નથી અને આ નાશવાન ક્ષણિક સંયોગોનો તને પ્રેમ છે, ઇ પ્રેમ છોડાવવા, રુચિ છોડાવવા વાત કરે છે. સમજાણું કાંઈ?

મુમુક્ષુ :– સંયોગ છોડાવવાની વાત નથી.

ઉત્તર :– સંયોગ કોણ છોડે? ધૂળ છોડે. એને રુચિ છોડાવે છે. આહાહા..! ભાઈ! પણ ઇ વિચાર પણ કે દિ' કર્યા છે? વખત ક્યાં મળે છે માણસને? પાપ આડે વખત મળતો નથી. આવું સાંભળવાનું ને વિચારવાનો વખત મળતો નથી, મરવાનો વખત મળે. ઇ કહે કે મારે મરવાનો વખત નથી. બાપા! વખત મળશે ત્યારે તો ટેં... થઈને પડીશ આમ ખાટલામાં. આહાહા..! કાંઈક બેચેની છે, બેચેની છે... ઉપડો! ન્યાં 'ભાવનગર' દરબાર નહિ? બિચારા સાંભળતા હતાં. ઉભા થયા, મને અસુખ છે, એટલું બોલ્યા. અસુખ છે એટલું બોલ્યા, લ્યો! રાણી આવ્યા. મને અસુખ છે. રાણી ટેલીફોન કરવા ગયા, અહીં ગયા પરભવમાં. નાની ઉંમર હતી, નાની હતી નહિ? ૫૩ વર્ષ, ૫૩ વર્ષ. હવે એ તો લૌકિકમાં આર્ય માણસ તરીકે નરમ હતો. પ્રજાને માટે લૌકિક પ્રિય હતો. હાય! હાય! રાણી જ્યાં આવે છે ત્યાં

કાંઈ ન મળે. શું હતું ધૂળમાં? એ તો એનું જે પળે પલટશે એમાં (કોઈ શું કરે?)

આ ‘લાલબહાદુર’ લ્યો ને બિચારા. ક્યાં ગયા હતા? એક મિનિટમાં શું થયું કોણ જાણે? એમને ગમે તે કર્યું, કો'કે વળી દગો (કર્યો) ને એવી લોકો વાતું કરે છે. ગમે તે હો પણ એ આયુષ્ય પૂરું થવાનો કાળ હતો. એમાં કોઈ આયુષ્ય પૂરું કરવાને સમર્થ છે કોઈ દેવ, દેવી આવીને અને એનું આયુષ્ય તોડી શકે, ત્રણકાળમાં લાભ કોઈને નથી. એ સ્થિતિએ તે કાળે દેહ છૂટવાનો... છૂટવાનો... છૂટવાનો. ભગવાનના જ્ઞાનમાં આવ્યું હતું કે, આ સમયે છૂટશે. એમાં ક્યાંય ત્રણકાળમાં દેવ ને ઇન્દ્ર આવે તો પણ ફરી શકે નહિ. આહાહા..!

આ તો માટીની સ્થિતિ છે કે નહિ? મુદત છે આની. ઇ મુદતે આવ્યું છે, મુદત પુરી થાશે... ફડાક...! ભાગ્યો. મોરીયો છૂટ્યો, ફુટ્યો. ગાડા હેઠે મોરીયો નથી રાખતા? પાણીનો રાખે ને ગાડા નીચે? એમાં કોઈ પથરો નડ્યો હોય તો ફુ બધું. આ ગાડા જોડે છે ને? પહેલા જોડતા હતા. પાણી ઉપર તો રખાય નહિ, એટલે હેઠે શીકું રાખે, એમાં કાંઈક ઢોરો-બોરો આવી ગયો... (તો ફૂટી જાય). એમ આત્મા ઉપર લટકતું આ છે, એમાં ક્યાંક આયુષ્યની સ્થિતિ પૂરી (થઈ) તો ફુ... (થઈ જશે). ભગવાન! તું તો શાશ્વત અનાદિઅનંત છો. એવા અનાદિ અનંતને આ સંયોગની ચીજમાં તને આટલી રુચિ કે, તું એકત્વપણે ભૂલી જ ગયો આત્માને? સમજાણું કાંઈ?

જે જીવને ઉપવાસ આદિ અંતરના તપના અનુષ્ઠાન કરવાથી **‘જીવકે પુરાને વ નવીન પાપોંકો...**" નાશ થાય છે. **‘જીવકે લિયે ઉપકારક હૈ,...**’ આત્માનો ધર્મ. **‘ઉસકી ભલાઈ કરનેવાલા હૈ,... વહી આચરણ યા અનુષ્ઠાન શરીરમેં ગ્લાનિ શિથિલતાદિ ભાવોંકો કર દેતા હૈ,...**’ એટલે નિમિત્ત છે. ઇ આચરણ ને અનુષ્ઠાન એટલે ભાવ, હોં! શરીરમાં ગ્લાનિ શિથિલતાદિનું નિમિત્ત કારણ થાય છે. શું કીધું? જે આત્મા પોતાના શુદ્ધ ચૈતન્યની દૃષ્ટિ અને જ્ઞાનમાં રમવા માંગે છે એને આત્માના ધ્યાનનો લાભ છે, એને આત્માનો લાભ થાય છે પણ શરીરને નુકશાન થાય છે. કારણ કે શરીર ઉપર લક્ષ એનું (નથી રહેતું). એ અનુષ્ઠાને આત્માનો લાભ, એ અનુષ્ઠાન શરીરને નિમિત્તરૂપે નુકશાનનું કારણ થાય. નિમિત્તરૂપે, હોં! ગ્લાની શરીરમાં થાય, શિથિલ થાય, મોળું પડી જાય. માટે આત્માને હિતની ચીજ એ શરીરને અહિતનું કારણ, શરીરને હિતનું કારણ એ આત્માને અહિતનું કારણ. ચીજ જ જુદી છે. સમજાણું કાંઈ? વિશેષ વાત કરશે, લ્યો! (શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ)